

Megkezdődött az új tanév. Szép szeptemberi verőfény ragyogta be az iskolát. A meggyfák még zöldeltek az ablakok alatt, csak egy-egy pírósó levélből lehetett sejteni, hogy ez már az őszi mive. A nyitott ablakokon ferde aranyugarak ömlöttek az osztályba, ami újrameszelve és olajozott padlóval várta a mezítlábas sereget.

A kopott, zöld padokba goromba, nagy betűkkel bevésve ott éktelelnek a nevek kezdőbetűi. Egyedül Cinege tudta, hogy ezt úgy hívják, hogy monogram... Mindenki rátalált régi helyére s feszesen, hátradugott kezekkel ültek a padokban. Kórusban fújták, csak úgy zengett belé a terem, hogy:

— Első helyen állnak az egye-sek, másodikon a tíze-sek, harmadikon a száza-sok- — és így tovább, míg a millióhoz nem értek, azután újra kezdték az egyszeregyet, míg csak be nem jött a tanító.

Teli félelemmel és szorongással kezdődött az új tanév is, mert ahogy tudjuk, itt használatos és leghathatósabb nevelőszerszám volt a nádpálca. Nem volt az osztályban egy, aki nem ízlelte volna már meg néhányszor tenyerével, csokorbaszedett ujjai hegyével, hátával, fenekével, de némelyik még a zsenge koponyájára is kapott, ha a tanító fekete indulata magával ragadta a nádpalcáját is. Bizony, a pálca mérge olyan volt, mint az élő parázs: csípett is, égetett is, sziszogott sújtásai alatt az illető, mert, ugye, jajgatni mégis csak szégyen az ilyen felnőtt legényeknek, kiváltkép lányok előtt, akik között éppen ott ül az ő titkos szíveválasztottja is, mint például Cinege Szőke Jucikája. Pedig jajgatni is lehetett volna, ahogy odasuhintott a tanító az ember körmehegyére. Volt aki el is rikkantotta magát nagy fájdalomában.

De a pálca csöndes időben szép és szelíd szerepet is kapott. Mikor az énekóra következett, akkor a tanító a nádpalcájával kísérté az ének ütemeit s az akkor nagyon szép volt. Csak az órát örökké a „szeretnék szántani“ kezdetű dallal fejezték be s a „cselihőt“ Molnár Józsi akkora zajjal dobta a levegőbe, hogy a pálca dühösen irányt váltóztatott s a kurjongató Józsi hátán elverte a port.

Újabbán volt egy ember, akitől a pokol legveszettebb ördöge sem tudta volna jobban forgatni a nádpalcát.

Ez az új tisztelendő úr volt, a Köpködős. Hogy miért volt Köpködős? Mert mikor óra előtt és óra után imádkoztak, ő csak sétált le-fel, a padok előtt, nagyokat krárogott s miközben az átszellemült szőke és barna fejek mondták, hogy „miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is“, ő azalatt az ablakhoz lépett és nagyot kiköpött. Ács Misi, a Pilátus, a nagy névcsináló, nem állhatta, hogy titokban rá ne ragassza a Köpködős nevet.

A tisztelendő úrnak rettent nagy görbe orra volt és egy kicsit ferde is, domború hasa, mintha reverendája alá gyömöszölt volna egy kispárnát, idomtalan nagy cipőben járt, kezefeje is akkora volt, hogy megijedtt tőle az ember, szeplős, vörös kézfejek.

Mikor elmondták az imát, áldásra tárta ki két kezét, ez a mozdulat azt jelentette, hogy üljetek le. Akkor hátravetette karjait s pár percig krárogva sétált a padok között. A diákok mereven ültek a helyükön, pisszeni se mertek.

Hirtelen megállt a padok előtt, tekintetét meglegeltette a kócos, szeppent fejek fölött, aztán rekedt, de emelt hangon megkérdezte:

- Vasárnap ki nem hallgatott szentmisét? Az álljon fel!
A buksi fejek megmozdultak s keresték a tekintetek, hogy ki áll fel.
De nem állt fel senki.
- No! Mindenki ott volt?
- Nem — szakadt föl a lányok közül egy bátortalan hang.
- Ki az? Ki mondta, hogy nem?
- Én — emelkedett föl Szőke Juci.
Cinege megremegett.
- Te nem hallgattál szentmisét?
- Nem, tisztelendő úr kérem, én vótam templomban, hanem a Cinege nem vót, a Gál Péter.
- Ki az a Gál Péter? — hasított a csendbe a pap érdes hangja.
Most szótlantul, lehajtott fővel felállt Cinege.
- Te vagy az? No lám. Hát mért nem álltál föl, mikor kérdeztem? Mond szépen: miért nem voltál templomban?
- Tisztelendő úr kérem... én akartam, de édesanyám aszonta, hogy nem mehecc, mert nincs cipőd, meg mijen a nadrágod. Én akartam...
- Ki a te édesanyád? Katolikus?
- Az.
- A pap csóváltatta fejét s újból sétálgatott le-fel pár percig. Nagy csend borult az osztályra.
- Te ott a szélin — mutatott az első padra — állj fel. Hogy hívnak?
- Molnár Ilonka.
- No Ilonka, fordulj Gál Péter felé és mond meg neki szépen: néz-e isten a cipőre?
- Isten nem néz a cipőre.
- Hát néz-e a nadrágra?
- Isten nem néz a nadrágra.
- Hallottad, Gál Péter?
- Igen.
- Most hallottad ezt először?
- Nem.
- Látod... Ha te elmentél volna a templomba mezítláb, foltos nadrágban és szépen letérdeltél volna, a te imád épp olyan kedves lett volna istennek, mint azé, aki szép sárga cipőben imádkozik.
- Most megint elhallgatott s várt, hadd pühítsa a csönd a szíveket.
- Mit gondolsz, fiam, szeret-e téged az isten?
- Hát ezt Cinege igazán nem tudta megmondani.
- Mit gondolsz, te, Molnár Ilonka?
- Én úgy látom, tisztelendő úr, hogy szereti, mert a leckét mindig jól megtanulja.
- Buta vagy, kislányom, leülhetsz.
- Újból sétált egyet, aztán recsegő hangon, szinte ordítva mondta:
- Tetőled, fiam, elfordul az isten, téged nem szeret, mert te se szereted őtet... Most gyere ki szépen.
- Cinege kiment.
- Hajulj le ide a padra. Te fogd le a fejét. Ne húzd be a feneked. Így.
- Tizenötöt húzott le Cinege gyöngé, kifeszített farizmaira. Ahogy egymásután adta le az ütéseket a pap, arca kivörösödött, haja a szemébe hullott.

Cinege mikor fölemelkedett, ajkán a kín és a nevetés különös fintort vetett. Annyi ereje se volt, hogy a könnyeit visszatartsa, azok erőszakosan kiperdültek szeméből. Pedig ő az osztály előtt még sose sírt. De most keserű dühe és égető fájdalma, úgy érezte, megfojtának, ha ki nem engedné könnyeit. Szeme előtt összefolyt az osztály, mint zavaros, szemetes tenger, melyben a pap fekete foltja ijesztően hánykolódott.

— Azt hiszem, egyszer s mindenkorra megtanultad, hogy templomba még mezítláb is kell menni!... Ki nem volt még?

Az osztály hallgatott, mint a temető. Szőke Juci se mert tovább árulkozni. Pedig még volt néhány, akik nem hallgattak szentmisét, de azok úgy lapultak, mintha attól tartottak volna, hogy menten rájukszakad a mennyezet.

2.

Cinege egymagában ballagott hazafelé, olyan szomorú arccal, hogy azt kimondani nem lehet. Kerülte az emberket és zajos pajtásai elől is elmenekült, úgy érezte, hogy most legjobb egyedül.

Otthon zárva találta az ajtót, táskáját leengedte a fal mellé ő pedig a tornác szélére ült a garádicsra. A kácsák nagy sáporgással vették körül, harapdálták lapos csőrükkel a lábujjait, a tyúkok is ott törték egymást, mert éhesek voltak, kezdett beesteledni, ültek vona már el, de még nem kaptak enni. Némelyik kácsa már a nadrágja rongyait cibálta, de ő föl nem ébredt nagy kábulatából.

Megájj, Szőke Juci, kapsz te még ezért! Meghuzigálok én még a te hajad, bőszt te még ezért! Gyüssz te még mifelénk. Épp neked köllött elárulnod, épp neked, akinek virágot is adtam már, meg szép, piros tentával írt levelet, meg színes ceruzát is hányat! Megállj! Molnár Ilonának sose adtam semmit, pedig ő már kért is, mégse árult el. Megájj, Szőke Juci, mehecc mosmár, nem is írok én neked több levelet. Nem is vagy szép, olyan szeplős az orrod, mint a pulykatojás. Meg is mondom most már Pilátusnak, hogy szeretheted Szőke Jucit, majd elárul az téged is, én már nem is szeretem... Templomba meg azért se megyek el! Lehet, még iskolába se... De akkor biztos nem megyek, amikor Köpködős jön. Krádog az még az oltár előtt is és olyan nagyokat beleköp a zsebkendőjébe. Biztos mise közben is kiköpne az ablakon, ha vóna ott ablak. Mer az ojan: köpködni tud meg verni. Pedig hányzó mondta a tanító úr is, hogy nem szép dolog az, ha az ember köpköd. Pedig ő már ember, oszté fölérhetné ésszel. Mé nem köpködött a Sándor tisztelendő úr, meg mé nem verekedett az? Az azt mondta, hogy az ember arca szent, aki azt megüti, az...

Nagy zajjal kivágódott a kiskapu, de még azt se hallotta, hanem már mikor az anyja rákiáltott, akkor megrázkódott benne a lélek és fölugrott.

— Mit kuktákoccs itt? Mé nem acc a jószágnak? Nem látod, hogy megveszennek éhen? Tán beteg vagy?

— Nem.

— Nohát akkó? Ijet má te is megtunná csinálni, hogy a jószágnak vess egy kis kukoricát. Tán nem tudtá bemenni?

— Én?

— Nem, a sarok! Hozd elő a kúcsot.

Cinege kiballagott az udvarra s az ól mögül, egy tégla alul előkotorászta a kulcsot. Lassan mozgott. Az anyja türelmetlenül rákiáltott:

— Hozod má?... Mi lel téged, gyerek?

— Semmi. — Pedig majd elakadt a hangja is a torkán, mert, ha faggatják, fájdalmában mindig elfogja a sirhatnék.

— Dehogy is nem, — rántotta ki kezéből a kulcsot — látom én, hogy nagyon vártott a színed.

A vacsorát is csak foghegyezte.

— Mé nem eszö, — kérdezte az anyja — nem szoktá te ijen lenni.

Nem felelt. Lesütötte tekintetét s faragta az asztal sarkát. Az anyja mereven, bosszúsan nézte.

— Jaj, mer szét tunnám ijenkor hasítani! Se nem beteg, se semmi, mégis ojan, mint akinek apját-anyját megölték. Az elébb is hazagyüvök, ott gubbaszkodik a garádicson, de egy istenvilágáé se mongya, mi a baja...

— Fáj valamid? — hajol hozzá az apja.

Erre is csak a fejét ingatja, hogy — nem.

— Nohátakkó? tán elvesztetté valamit! Hő?

Semmi.

Most már türelmetlenebb hangon az apja:

— Csak meghalljak rád valamit! Széthatítom a szád!

Az anyja nem tarthatta tovább magában a dühét és behajlított mutatóujjának bűtykével egy zöldbarackot koppintott a fia fejére.

Cinegę szeméből kipottyantak a könnyek, szájából pedig ez a két szó:

— Mit bánt?

— Ó, ne nyivegj, te pocskok.

— Mondod meg mingyá, hogy micsinátá! — rivalt rá az apja.

Cinege föl se nézett, meg se szólalt

— Jaj, ki tunnám ijenkor a szemit szúrni!

— Hozd ide a táskád! — parancsot rá az apja.

Cinege lassan fölkelt, bement a szobába, mert már a táska ott lógott a szögön. Megállt bent a sötétben, két kis öklét a szeméibe nyomta, hogy visszanyomja a könnyeit, mert nem akart sírni, inkább szakadjon meg a szíve, de akkor se sír.

Az anyja utána szólt türelmetlenül, hogy még mindig nem jön?

— De kín vagy, az istenfáját a bőröd anyjának!

Letette a táskát az asztalra. Az apja kiszedte az irkákat és sorba nézte őket. De rendben volt minden. Azt gondolta már, hogy a tanító írt bele valamit s azt nem meri megmondani.

— Szóval nem mondod meg, mi a bajod — állt föl most az apja s úgy nézett le Cinegére, mintha az legalább is a házat gyújtotta volna föl.

Gál Petyi magának se tudta azt megmondani. Úgy érezte, hogy most az anyjára köllene borulnia és sírni, sírni, mert most már nem csak Szóke Juci fáj, meg a tisztelendő úr, hanem...

De most olyan pofont kapott, hogy egyszerre lángbaborult előtte a konyha. És most egyszerre megoldódott a nyelve is.

— Maguk is csak ojanok, mint a tisztelendő úr, maguk is vernek, pedig nem én vagyok az oka... hát!... mint a tisztelendő úr... hát!...

— Bizisten, ez megháborodott! — képedt el az anyja.

— Csináld meg neki az ágyat, hagy feküggjön le, majd kitudódik hónap... de csak halljak meg rá valamit, addig él tudomistenem.

Szemei kitüzesedtek az ágyban és égtek, mint a parázs... Hát... Itthonrul meg elbújdosok, mint a Bice. Maj keresnek akkó. Maj ríl akkó édesanyám. Nem barackol engem örökké. Meg apám is majd járkál

akkó... ha elmegyek... Bicét is örökké verték. Azé is bice a Bice. Annak is apja törte el a bokáját. Aztán meg hogy rit az apja, amikó Bice sehun nincs az égvilágon. Én, ha elbújdosok, nem gyüvök haza, mint a Bice. Hagy ríjjanak itthon, hogy tuggyák meg, hogy... Jaj, mikó nyö-vök én má meg, istenem...

3.

Reggel alig pattant ki az ágyból, már futott is Égimeszelőékhez. Ma szombat van, csak otthon találja, ma nem kell az újságot hordania...

Égimeszelő nagy gancs szőke gyerek volt, Pilátus őt is találóan aján-dékozta meg ezzel a névvel. Az anyakönyvben Nagy Mihály néven ismerik. Az anyja nevét viseli, mert az apja valami sváb volt s az anyjával vadházasságban éltek. Égimeszelő anyja már régen meghalt, az apja pedig világgá ment. Tulajdon édes fiával annyit se törődött, mint a ka-lapjával. Égimeszelőt se füzte apjához semmiféle szeretet, az abból is kiténik, hogy amikor megkérdezik tőle, hogy hívják az apát, mindig azt válaszolja: Scheer Lukács fújós gazember. Már évek óta a vén, gyá-molatlan nagynénjénél él, a föld kerekéségén ez az egyetlen hozzátarto-zója, de ez is olyan szegény éppen, mint a templom egere.

A szobában egy ágy és egy asztal van és a rém hideg, pusztá falak, télen majd befagnak, mert fűtőjük soha egy szál se. Az utcabeliek nagy ritkán egy-egy tányér levest vetnek nekik.

Égimeszelő már otthagya az iskolát is, beállt rikkancsnak. Olyan gyönyörű érckürt hangja van, ahogy a reggeli napfényben járja az utcákat s el-elrikkantja magát. Van egy nagy, zöld micisapkája, amire fehér betűkkel fel van írva, hogy Függetlenség. Épp olyan betűkkel, ahogy az újságon látszik, csak fehérrel. Ez az egész egyenruhája, ez a zöld mic. Csak egy kicsit nagy, majd elveszik benne a feje. Kap ő szép kis fizetést is, de egy hatost se ad haza. Csárnál is rá eleget a nagy-nénje, de mintha falra borsót hányna.

Cinege, ahogy belépett, csak Roza nénit látja a ház közepén, kezé-ben egy bot.

— Kigyere, Misu, mer a botta piszkállak ki!

Most az ágy alól Égimeszelő vidám rikkantása:

— Ha bolond vónák! Megver...

— Nem bántalak, no, csak gyere elő. Itt a Petyi.

Óvatosan előbújt.

— Te is ilyen égedelem vagy? — kérdezte Cinegétől Roza néni.

Cinege csak a vállát vonogatta.

— Mer ez engem má a sírba tesz, a kukacos... Mutasd a zsebed!

— Nem mutatom!

— Látod, Petyi, van píze, de ide nem aggya.

— Hát, mer ha odadom, semmit se vesz, hanem belegyugja a szal-mazsákba.

— Maj megver téged az isten, csak várja...

— Gyere csak, — húzta kifelé türelmetlenül Cinege — mondok valamit.

Kimentek a házvégére, lekuporodtak, csöpp gondolkozás után azt mondta Cinege:

— Nem szöknénk meg, Misu?

Égimeszelő arca erre hirtelen és halálosan elkomolyodott. Szótlanul bámúlt a levégőbe, mintha életével számolna le, hogy nem érdemes ezen a földön komédiázni tovább. Pedig mást tapogatózott az eszében. Régi

vágya volt már, hogy elmenjen valahová, el ebből a rideg és jéghideg szobából, ettől a beteg, szívtelen öregasszonytól, ebből az utcából, ebből a faluból, ahol minden ember rajta nevet, s játszanak vele, ingerkednek vele, mint egy rossz kutyával. De régen itthagytá volna ő már ezt a világot, csak lett volna egy társa, mert egyedül elindulni, egyedül kóborogni a világban, megint nagyon árva dolog.

Megfogta Cinege vállát, szemébe nézett, mint egy felnőtt, komoly ember:

— Gyüssz velem, Petyi?

— Megyek!

— Komolyan gyüssz?

— Megyek. Itt a kezem!

Nagy izgalmukban keményen kezét szorították. Ó, felnőttek se fog-nak ilyen komolyan kezét!

— Akkó jó, hogy nem attam oda az öreganyámnak a pizem, pedig má majnem odattam.

— Én meg levágok egy jódarab szalonnát, meg kenyeret. Jó?

— Mikó indulunk?

— Akkó kék, ha beesteledik, hogy ne lássák a nagy batyút.

— Én majd a kerteken köröszkül idehozom a szalonnát, itt a te palástokon bevárjuk a sitítet. Jó?

4.

Az ég úgy tele volt csillagokkal, hogy majd leszakadt, de mégis olyan sötét volt, mint a zsákban. Halkan, óvatosan leereszkedtek a padlásról s elindultak. Abban alkudtak meg, hogy kimennek a határba, tudnak ott egy szalmakazalt, ott majd megvárják a hajnalt. Útközben alig mertek szólni. Csak susogtak, mint gyöngé szélben a falevelek. Szívük egész úton hangosan dobogott. Nyeldestek sokat, torkuk kiszáradt, majdnem lángott vetett, akkor jutott eszükbe, hogy vizet nem is hoztak. Nagy nehezen rátaláltak a kinthagyott, megfeketedett, összesüppedt szalmakazalra.

— Fúrjunk be, oszt beülünk.

Húzni kezdték a szalmát, közben-közben megálltak s hallgatóztak az éjszakában. De olyan mély csönd volt, hogy összefacsarodott a szívük a félelemtől. Már bent kuporogtak a szalmalyukban, de egy szót se szóltak. Csönd volt és a nagy sötét. Képzelték. Egimeszelő észrevette, hogy Cinege néha-néha megremeg. Reá is átragadt a félelem. Nem így gondolta ő sem a szabadéletem: szalmalyukban, kint a széles határban ilyen retentő nagy sötétben. Valahol, nagyon messze egy kutya hosszan vonított. Képzelték. Mintha valami lassan ropogtatná a szalmát.

— Hallod? — súgta Egimeszelő fülébe Cinege.

— Mit? — lehelte vissza Egimeszelő.

Füleltek. Szemüket sarkig kimeresztették, szinte már fájt, fülüket hegyezték, de csak szívük veszett dobogását hallották.

Cinege újból Egimeszelő füléhez hajolt:

— Ijen öreg szalmába tán szalmakíjjó is van...

— Van ám.

— Az pedig rámászik az ember mellire oszt őt szeret alunni.

— Ott ám...

— Én kibujok innen.

Mind a ketten kiugrottak a lyukból s jól arrább a szalmakazaltól álltak meg.

Álltak és remegtek, mint a kocsonya.

— Gyerünk mink, Misu, haza...

Félelmükben olyan gyorsan futottak a falu felé, mint a villám.

Mikor az első házakhoz értek, meglassultak.

Cinege szívében most kezdett fészket rakni egy másféle ijedelem. Nem félt már a titokzatos neszeztől, sem a kígyóktól, sem a sötét éjszaktól, de félt a bottól, amit most biztosan szétver rajta az apja.

Égimeszelőre is olyan szomorúság telepedett, hogy most már nem a félelem, de a ríhatnék rezgettette gyönyörűség érckürt hangját.

Mert, jaj, mikor nőnek már ők fel? De jó is lehet a nagyoknak. Azok nem félnek semmitől, csak oda mennek, ahová kíváncznak és senki nem veri meg őket, ha nem mennek templomba. Senki! A nagyok előtt olyan szabadon áll a világ, mint pacsírta előtt a határ. Azoknak senki, de senki nem parancsol. Senki! Azok még csókolózhatnak is. Azokra senki nem ölti a nyelvét. Azok nem árulkodnak. Azokat nem bántja senki... Jaj, csak már nagyok lehetnének!

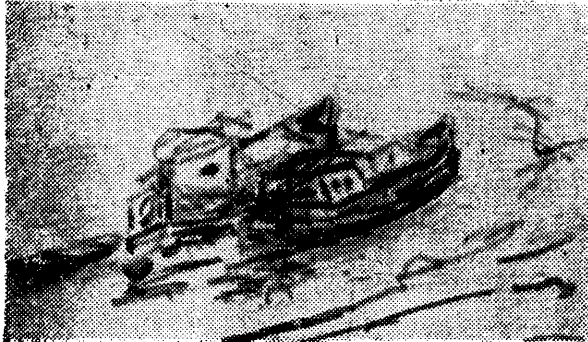
De csak egyszer a kezünkbe kerülne az a valaki, aki ezt a sok bánatot önti ránk! De megkínoznánk azt, jaj, de megkínoznánk! Tán még jobban, mint a macskánkat. Megnyúvasztanánk! Kisütnénk a szemit tűzesdróttal! Összekötnénk egy nagy vadállattal, hogy szaladjon el vele. Vagy a tűzes kemence szájába tartanánk, hogy sivalkodjon, hogy pörkölődjön meg.

Jaj, ha azt megfognánk, de megrikatnánk, hogy tudná meg az is, mennyit kell szenvedni, míg nagyra nőtt az ember. Mert azt senki nem tudja, még a jóisten se tudja...

Zokogtak, mint a záporosó...

Egy kiskapuban átölelkezve virradt fel rájuk a hajnal. Úgy aludtak, mint az édes tej...

Németh István

Bob Emil: Dunai bárkák